

ПОЗИЦІЯ ПЕДАГОГА В КОНСТРУКТИВНОМУ РОЗВ'ЯЗАННІ КОНФЛІКТУ

*Парнюк Л.В.
Полтава, Україна*

Вивчення питання щодо причин, які викликають конфлікти в процесі навчально-виховної діяльності, дуже актуальне, бо воно дає можливість розробити соціально-педагогічні умови, спрямовані на запобігання ймовірних конфліктів та конструктивне вирішення вже існуючих, реальних конфліктів між суб'єктами навчально-виховної діяльності. В освітньому середовищі, де взаємодіють діти й дорослі, конфлікти виникають частіше й переживаються гостріше, ніж в середовищі дорослих. Це пояснюється впливом багатьох чинників: особливостями вікового розвитку дітей, умовами освітнього середовища, рівнем загальної і конфліктологічної культури педагогів і дітей тощо [1, с.8-12].

Конфлікт виникає не одразу, початком його буває інцидент, непорозуміння, коли ще немає відкритого протистояння, наявні лише невдоволення. Але це не можна обходити увагою, бо нерідко учні чи батьки трактують таку ситуацію як конфлікт. Якщо вчитель не усвідомить цього і вчасно не внесе коректив у ситуацію, вона може набути деструктивного характеру. Належно продумані, делікатні превентивні дії знімають напругу, відкривають простір для позитивних емоцій. Часто ефективним буває компроміс, взаємний аналіз ситуації.

В. Сухомлинський так пише про конфлікти у школі: «Конфлікт між педагогом і дитиною, між учителем і батьками, педагогом і колективом – велика біда школи. Найчастіше конфлікт виникає тоді, коли вчитель думає про дитину несправедливо. Думайте про дитину справедливо – і конфліктів не буде. Уміння уникнути конфлікту – одна зі складових частин педагогічної мудрості вчителя. Попереджаючи конфлікт, педагог не тільки зберігає, а і створює виховну силу колективу». Але не можна думати, що конфлікти взагалі мають тільки негативний вплив на особистість і діяльність. Уся справа в тому, ким, коли й наскільки ефективно він розв'язується. Відхід від конфлікту, що розв'язується, погрожує переходу його всередину, у той час як прагнення його розв'язати спричиняє можливість конструювання нових відносин на іншій основі. Погашенню, усуненню конфліктів сприяє переключення уваги з проблем, які спровокували його ділові чи інші питання щодо яких відсутній різнобій поглядів. Навіть за найнапруженішої ситуації вчитель мав би пам'ятати мудрість: «Перш ніж грукати дверима, подумай, як зайдеш знову до класу». Для ефективного подолання конфліктної ситуації вчителю необхідно обрати поведінку, враховуючи власний стиль, стиль інших, втягнутих до конфлікту людей. Психолого-педагогічна наука виокремлює п'ять стилів поведінки в конфліктній ситуації: конкуренція або суперництво, уникнення, пристосування, співробітництво, компроміс. Педагог повинен уміти успішно використовувати кожен зі стилів вирішення конфліктної ситуації, враховуючи конкретні обставини: вміти поступатися, йти на розумний компроміс, встановлювати партнерські стосунки й водночас обстоювати власну позицію, розширюючи арсенал стилів, а не діяти за єдиним стандартом [2, с.105].

Розглянемо стратегії на вирішення конфлікту діяльності, конфлікту поведінки, вчинку, конфлікту взаємин.

Конфлікти діяльності. Ймовірні варіанти педагогічної тактики:

– відстрочення виконання педагогічної вимоги, коли педагог не наполягає на негайному виконанні його розпорядження і висловлює впевненість у тому, що учень і сам зрозуміє його необхідність. Замість погроз і образ застосовують віру в розсудливість учня;

– компроміс виявляється або в послабленні вимоги, дозволі на її часткове виконання, або невиконанні її за певних умов;

– поступка. Обумовлюють тим, що вчитель ніби погоджується з аргументами учня або розуміє його почуття і скасовує своє рішення, не висуваючи ніяких умов, висловлюючи віру в його поведінку в майбутньому.

Конфлікти поведінки, вчинку. Вирішують складніше, бо в них втягуються здебільшого «важкі» учні. Найважливішим при цьому є уникнення стереотипів, перебільшень, негативних узагальнень. Учні сприймають негативні зауваження як вияв недобррозичливості з боку вчителів та відповідають грубощами, пустощами, підтримуючи тим самим стан конфлікту. Порухення поведінки піддаються корекції через усунення їх причин, наприклад, незадоволення учня своїм статусом у класі, знервованістю внаслідок несприятливих сімейних обставин тощо. Діти з важкими рисами характеру (збудливістю, образливістю, надмірним потягом до самоствердження, потребують збільшеної уваги до себе. Тому демонстрація вчителем миролюбних намірів є ефективним засобом погашення конфлікту.

Конфлікти взаємин. Найважчі щодо їх усунення через вияв упередженості, ворожнечі. Ці

почуття заважають і учневі, і педагогові бути привітними та приязними, без чого важко поліпшити стосунки. виправлення їх є найважчим випробуванням професіоналізму педагога, оскільки він повинен стати вище почуттів образи, неприязні та показати учневі культуру, шляхетність у стосунках. Переломним моментом при цьому може стати розмова з учнем, в якій учитель відверто визнає свої помилки чи упередженість до нього, вибачається, пропонує забути образи. Далі потрібно зміцнити нові стосунки посиленням співробітництва та дружнього спілкування.

«Я – звернення», в якому вчитель використовує форму не вимоги або зауваження («Не розмовляй!», «Припини витівки!»), а у м'якій манері висловлює власні враження та побажання, пов'язані з небажаною поведінкою учня («Мені б не хотілося, щоб ти розмовляв», «Твоя поведінка мене занепокоює»). Хоча, на перший погляд, може здаватися, що між зауваженням і «Я – зверненням» відсутня відмінність, проте вона досить істотна. Враження вчителя є начебто його власною справою, яка безпосередньо не стосується вихованця, що сприяє позитивному сприйняттю ним слів учителя. Застосовується певна маніпуляція, обхідний маневр, що є у подібних випадках педагогічно доцільним і корисним [2, с.116].

«Ми – підхід» – прийом, за допомогою якого вчитель представляє проблему учня як спільну, начебто підключається до неї. Замість «Не розмовляй» він говорить: «Давай спробуємо не розмовляти», замість «Тобі треба замислитися над своєю поведінкою» – «Нам треба поміркувати, як можна поводити себе краще». Це створює в учня враження спільності, а не розмежування з учителем. Чотириступенева формула прохання. Її складові: я бачу..., я відчуваю..., я потребую..., я хотів би... «Я бачу, що ти недостатньо старанно готуєш уроки; я відчуваю тривогу за твої результати; мені потрібна більша впевненість у тому, що в тебе все буде гаразд; я хотів би попросити тебе приділяти урокам більше уваги». Така форма створює більш переконливе обґрунтування вимоги вчителя, ніж традиційне зауваження або вказівка.

Проблема спілкування з'являється у педагогів найчастіше у «гострих» випадках, коли учень та вчитель або обидва незадоволені чи роздратовані, як, наприклад, після кількох зауважень, зроблених учневі за порушення дисципліни. В таких ситуаціях слід дотримуватись правил:

– необхідно вдало вибрати час для розмови. Розмова «по гарячих слідах» приречена на невдачу, бо роздратованість – поганий союзник. Вчителю потрібно набратися терпіння і знайти час для розмови (гострота пройде, вихованець заспокоїться). Крім того, за цей час він сам зрозуміє помилковість власної поведінки;

– обрати вдале місце для розмови. Розмова з учнем на очах у групи (класу) викликає у нього бажання продемонструвати сміливість і незалежність. Невдалою для щирої розмови є присутність інших вчителів, які розпочинають висловлювати власні коментарі і претензії до дитини. Оптимальним варіантом для таких розмов є прогулянки, туристичні походи, де забувається буденність, послаблюється щоденна стурбованість і знервованість [3, с.11-13].

Т. Смотрина виділила чотири типи поведінки вчителів:

1 тип – пасивна поведінка. У цю групу потрапляють люди, які не роблять ніяких зусиль по вирішенню або зняттю конфлікту. Але якщо їм йдуть назустріч, наприклад, з вибаченнями або роз'ясненнями, вони готові піти на «мирову».

2 тип – поведінка, що ухиляється. Цю поведінку демонструють люди, які готові запобігти конфлікту усіма силами, схильні перекласти його рішення на чий завгодно плечі.

3 тип – активна поведінка, що виражається у впливі на оточення. Люди, що вибрали таку поведінку, готові висловити все, що вони думають з цього питання учасникам конфлікту, а також доводити свою точку зору до тих пір, поки супротивники не приймуть її.

4 тип – поведінка «розумного компромісу». Ці люди не схильні боротися до переможного кінця, для них важливіше вирішити проблему, а не знищити супротивника. Тому вони шукають способу змінити ситуацію, а не думку учасників конфлікту або їх позицію. За конфліктної ситуації вчитель може спрямувати свою активність на краще розуміння свого співрозмовника, регуляцію особистого психологічного стану для погашення конфлікту. Адже, вирішити конфліктну ситуацію можна, відновивши взаєморозуміння.

Учитель може опинитися в ситуації, коли необхідно вирішити конфлікт між учнями, батьками й учнем, учителем та дирекцією школи. У такому разі він може посприяти знайти вихід за допомогою спеціальних дій посередника. Ця роль відрізняється від ролі судді чи арбітра. Посередник у конфліктній ситуації розвиває та закріплює конструктивні елементи спілкування та взаємодії, вирішує конфлікт, намагаючись в інтересах обох сторін змінити орієнтацію «я виграв – ти програв» на установку співпраці: «я виграв – ти виграв». Посередник не може приймати точку зору жодної з конфліктуючих сторін, він має бути нейтральним щодо об'єкта конфлікту. Важливо

зберегти спокійний, збалансований настрій, не потрапити під вплив негативних емоцій учасників. Посередництво у педагогічній практиці потребує психологічної підготовленості вчителя. Якщо він не впевнений у собі, то братися за цю справу недоцільно. Зважившись на посередництво, необхідно передусім стимулювати діалог між конфлікуючими сторонами, підтримуючи позитивні тенденції, що виникли під час розмови. Посередник не може приймати рішень, його завдання підтримувати діалог. Примирення – мета, до якої учасники конфлікту повинні прийти самостійно [5, с.234].

Отже, на нашу думку, у навчальному закладі мають панувати конструктивний діалог компетентного педагога з учнями, демократичний стиль спілкування, сприятливий психологічний клімат і атмосфера толерантності в учнівських і педагогічному колективах. Для цього слід учитися мистецтва спілкування. Щоб досягти успіху у спілкуванні з учнями, потрібно насамперед дотримуватися загальних вимог до педагогічного спілкування, найважливішими серед яких є: стриманість, тактовність, толерантність, емпатійність, культура мови, повага до учня, опора на його позитивні якості, встановлення зворотного зв'язку з вихованцями, співпраця з ними та їх батьками.

Література

1. Бохан О. Психологія конфліктів у навчально-виховному процесі [Текст] / Олександр Бохан // Завуч. – 2008. – №35. – С.8–12.
2. Тарасевич Н.М. Використання технології “Я-висловлювання” у розв'язанні педагогічних конфліктів. / Ніна Миколаївна Тарасевич // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Вип.6 (45). – Полтава, 2005. – С.108-116. – (Серія “Педагогічні науки”).
3. Мусатенко Н. Шляхи попередження та розв'язання конфліктів у школі. Тренінг з конфліктології для учнів, вчителів та батьків [Текст] / Н. Мусатенко // Психолог: Додаток до газ. "Шкільн. світ". – 2008. – №36. – С.11–13.
4. Соскида Л. Конфлікти та шляхи їх мирного усунення / Л. Соскида // Директор школи. – 2005. – №40. – С.23-24.
5. Степанов О.М. Основи психології і педагогіки: навчальний посібник / О.М. Степанов, М.М. Фіцула. – К. : Академія, 2005. – 520 с. – (Альма-матер).

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ХІМІІ ПРИЙОМІВ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ

*Перетяцько В.В., Ткачук О.В.
Запоріжжя, Україна*

Однією із складових підготовки майбутніх учителів хімії до педагогічної діяльності є формування навичок організації та проведення уроку. Саме тому, під час навчання в університеті, особливу увагу слід приділяти усвідомленню студентами змістовного наповнення та методичного оснащення кожного етапу уроку хімії.

В Запорізькому національному університеті частина лабораторних занять з навчальної дисципліни «Методика викладання хімії» проводиться у формі імітаційної гри «Урок хімії». Учасники гри: студент-«учитель», призначений викладачем на попередньому занятті, студент-«експерт», призначається викладачем до початку гри і проводить детальний аналіз уроку за загальнодидактичною схемою та студенти-«учні». Проведення імітаційного уроку відбувається в першій частині лабораторного заняття. Друга частина заняття включає аналіз уроку, колективне обговорення його ходу та оцінювання діяльності «вчителя».

Наш досвід показує, що у студентів не виникає особливих складнощів у проведенні таких етапів уроку, як: «актуалізація опорних знань», «вивчення нового матеріалу» та «закріплення нових знань». Вони, в більшості випадків, вдало визначають їх зміст, обирають методи та засоби навчання. Певні труднощі виникають у студентів під час проведення етапу «мотивація навчальної діяльності учнів». Деякі зі студентів взагалі нехтують його проведенням, не враховуючи його вплив на ефективність засвоєння нового навчального матеріалу на уроці.

У таких випадках, аналізуючи урок, ми наголошуємо, що метою етапу «мотивація навчальної діяльності» є збудження інтересу учнів до обговорюваної теми й розумової активності, підготовка до свідомого сприйняття нового матеріалу. За твердженням психологів, мотивація стимулює процеси навчання, допомагає створити у школярів спрямованість на навчальну роботу, яка крім того, змінюючи зміст навчання на особистісно значущий для дітей перетворює учнів з об'єктів навчання на його суб'єкти.

В літературі під мотивацією розуміють сукупність причин психологічного характеру, що пояснюють поведінку людини, спрямованість і активність цієї поведінки. Взагалі мотивація – це